

Seray Şahiner'in *Vatan Millet Samatya* Adlı Romanını Kadın Bildungsroman'ı Olarak Okumak

Yasin YAVUZ

Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, İstanbul Türkiye.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0344-964X>

ROR ID: <https://ror.org/014bh1q35>

yyavuz@29mayis.edu.tr

Atıf Bilgisi

YAVUZ, Yasin. "Seray Şahiner'in *Vatan Millet Samatya* Adlı Romanını Kadın Bildungsroman'ı Olarak Okumak". *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 54 (Güz 2025), 673-698.

Geliş Tarihi	22.08.2025
Kabul Tarihi	24.09.2025
Yayın Tarihi	29.11.2025
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı – Turnitin
Etik Bildirim	tkidergisii@gmail.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

ÖZET

Seray Şahiner; *Gelin Başı* (2007), *Hanımların Dikkatine* (2011) ve *Hep Yek* (2019) gibi hikâyelerinin yanı sıra *Antabus* (2014), *Kul* (2017) ve *Ülker Abı* (2021) gibi romanlarıyla son dönem Türk edebiyatının önemli yazarlarındadır. Şahiner hem hikâyelerinde hem de romanlarında kadınların sosyal hayatta karşılaştıkları sorunları yazıp onların maruz kaldıkları şiddet türlerini vurgulamakta ve kadınların yaşadıkları sorunla mücadele etme yollarını aramaktadır. Onun son romanı olan *Vatan Millet Samatya* da bu minvalde bir eserdir. Şahiner, *Vatan Millet Samatya* romanında göçle gelmiş bir ailenin üç kuşak hikâyesini anlatır. Roman 1970’lerde başlar ve 90’ların ortalarına kadar devam eder. Şahiner’in bu romanındaki anlatıcı sabit değildir. İlk anlatıcı Melek’tir. Onun çocukluk ve gençlik dönemlerinin anlatıldığı iki bölümden sonra olgunluk döneminde anne rolüne geçer ve romanı bu defa kızı, İnci anlatır. Son bölümde anlatıcı değişse de Melek’in olgunlaşma süreci ve sonrasındaki izleri açıkça izlenebilir durumdadır. Melek’in yaşamöyküsü pek çok açıdan kadın Bildungsromanının özelliklerini taşımaktadır. *Vatan Millet Samatya*, Melek’in çocukluktan olgunluğa kadar ki sürecini işlemesi bakımından “kadın Bildungsroman’ı” özellikleri içermektedir. Bilindiği üzere kadın Bildungsroman’ı temelde çıraklık ve uyanış anlatıları olarak ikiye ayrılmaktadır. Uyanış anlatısında evlilik bağlarının kopuşu ile başlar ve genelde kaotik bir süreci içerir. Çıraklık anlatıları ise erkek anlatıları gibi kronolojik olup uyanış adımlarını erkekler gibi atarlar fakat onlar gibi toplumla uyuma yaşamayabilirler. Melek’in süreci, çıraklık anlatısına daha uygundur. O bireysel gelişme gösterse de ataerkil toplumun baskısı sebebiyle toplumla uyumamaz. Çalışmanın ereği Melek’in uyanış, başka bir deyişle, olgunlaşma adımlarını ve tipini ifade edip toplumla uyumamama sebebini göstermektir.

Anahtar Kelimeler

Seray Şahiner, *Vatan Millet Samatya*, Bildungsroman, kadın Bildungsroman’ı.

Reading *Vatan Millet Samatya* By Seray Şahiner As A Female Bildungsroman

Yasin YAVUZ

Assist. Prof., İstanbul 29 Mayıs University, Faculty of Education, Department of
Turkish Language and Social Studies Education, İstanbul Türkiye.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0344-964X>

ROR ID: <https://ror.org/014bh1q35>

yyavuz@29mayis.edu.tr

Citation

YAVUZ, Yasin. "Reading *Vatan Millet Samatya* By Seray Şahiner As A Female Bildungsroman". *The Journal of Turkish Cultural Studies*, 54 (Güz 2025), 673-698.

Date of Submission	22.08.2025
Date of Acceptance	24.09.2025
Date of Publication	29.11.2025
Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism Checks	Yes – Turnitin
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	tkidergisi@gmail.com
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0 .

ABSTRACT

Seray Şahiner is one of the prominent contemporary authors in Turkish literature, known for her short story collections such as Gelin Başı (2007), Hanımların Dikkatine (2011), and Hep Yek (2019), as well as her novels Antabus (2014), Kul (2017), and Ülker Abla (2021). In both her stories and novels, Şahiner highlights the challenges women face in social life, drawing attention to the various forms of violence they endure and exploring the ways in which they resist or cope with these struggles. Her most recent novel, Vatan Millet Samatya, also aligns with this thematic trajectory. In the novel, Şahiner narrates the story of three generations of a migrant family. Beginning in the 1970s and continuing into the mid-1990s, the novel does not maintain a fixed narrator. The first narrator is Melek, and the first two sections of the novel depict her childhood and youth. In her adulthood, she takes on the role of a mother, and from this point on, the narrative is taken over by her daughter, İnci. Although the narrator changes in the final part, Melek's journey of maturation and its traces remain clearly observable throughout the novel. In many respects, Melek's life story reflects the characteristics of a female Bildungsroman. By portraying Melek's journey from childhood to adulthood, Vatan Millet Samatya embodies the traits of a "female Bildungsroman." As is well known, female Bildungsromane are generally divided into apprenticeship and awakening narratives. The awakening narrative begins with the dissolution of marital bonds and often involves a chaotic process. In contrast, apprenticeship narratives follow a more chronological structure, similar to their male counterparts, and include stages of awakening, although the protagonist may fail to reconcile with society. Melek's development aligns more closely with the apprenticeship narrative. While she demonstrates individual growth, the patriarchal pressure of society hinders her integration into it. The aim of this study is to examine Melek's steps toward awakening -or, in other words, maturity- and to identify the reasons for her failure to reconcile with society.

Keywords

Seray Şahiner, Vatan Millet Samatya, Bildungsroman, the female Bildungsroman.

Giriş

2000 sonrası Türk edebiyatının önde gelen isimlerinden olan Seray Şahiner, 1984 yılında doğmuştur. Şahiner, edebiyata hikâye türünde yazdığı kitaplarla giriş yapmışsa da sonrasında roman türünde de eserler vermiştir. O hem hikâye hem de romanlarında “son dönemlerindeki toplumsal yapıyı gözlemler; romanlarında, var olan, orada olan ancak bile isteye isimlendirilmemiş, anlamlardan yoksun bırakılmış kadınlığın en azından bir bölümünün sesi olmayı hedefler.”¹ Şahiner’in bu eserleri yayımlandığı günden bu yana geniş çevrelerce okunmuş ve pek çok çalışmaya konu olmuştur.²

Vatan Millet Samatya da aynı ilgiyle karşılanmış ve beğenilmiş bir romandır. Şahiner, sanat hayatının parmak izi olan kadınların erkek egemen yaşamda var olma çabalarının anlatılmasıyla burada da karşılaşmak mümkündür. Romanda bir ailenin üç kuşak hikâyesi, iki küçük kız çocuğu üzerinden anlatılmıştır. Bu çocuklardan ilki Melek’tir. Melek, orta sınıf bir ailede doğup büyümüş ve hayatının hemen her evresinde yoksulluk görmüştür. Üç bölümden oluşan romanın iki bölümünde anlatıcı Melek’tir. Son bölümde ise Melek, anne olur ve anlatıcı konumuna kızı İnci geçer. Dikkatli bir okumayla Melek’in çocukluktan yetişkinliğe kadar ki olgunlaşma sürecini takip etmek mümkündür ki bu da metnin kadın Bildungsroman’ı özelliklerini taşıdığını göstermektedir.

Sözü edilen kadın Bildungsroman’ı, 18. yüzyılın sonlarında Almanya’da ortaya çıkan bir edebî türün alt türüdür.³ Bahtin’in deyimiyle romanda oluş

¹ Veli Uğur, “Seray Şahiner’in Eserlerinde Kadınların Sınır İhlalleri”, *Erciyes Akademi*, S. 36, s. 1660.

² Şahiner’in hayatı ve diğer edebî metinleriyle ilgili bilgi için bk. Fatma Ulaş, *Seray Şahiner’in Eserlerinin Toplumsal Cinsiyet Bağlamında İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Arel Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul 2021; Duygu Uysal Koç, *Seray Şahiner’in Yapıtlarında Toplumsal Cinsiyet*, Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2021; Cansu Uman, *Seray Şahiner’in Eserlerinde Cinsiyetlendirilmiş Toplum Eleştirisi*, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli 2022.

³ Burada türün genel bir çerçevesi çizilecektir. Bildungsroman ile ilgili detaylı bilgi için bk. Franco Moretti, *The Way of The World: The Bildungsroman in European Culture*. Verso, London 1987; Meltem Gürle, *Ölümlerle Konuşmak*, İletişim Yayınları, İstanbul 2018; Jale Parla ve Engin Akarlı, “Roman ve Toplum Sorunları”. *Boğaziçi Üniversitesi*

süreci içinde insanı anlatan Bildungsroman, bir roman geleneği olarak, kendi içinde karmaşık ve köklü bir tarihsel geçmişe sahiptir. Onun bu belirsiz fakat köklü geleneği, terimin farklı dönem ve medeniyetlerde çeşitli anlamlarını doğurmuştur.⁴ Bu noktada, Türkçede de henüz uzlaşmış bir karşılığının olduğunu söylemek de güçtür. Nitekim Gürsel Aytaç'ın "oluşum romanı"⁵ olarak tanımladığı Bildungsroman için Jale Parla "büyüme/bilinçlenme romanı"⁶ tanımını önerir. Ömer Faruk Huyugüzel ise terimin Avrupa'da "çıraklık romanı" olarak tanımlandığını belirtip Türkçede "eğitim romanı" veya "oluşum romanı" gibi ifadelerle karşılandığını söyler.⁷ Terime ilişkin isimlendirmelerin her biri kendi içinde farklı önermeleri ve misyonları olsa da Türkçedeki yaygın kullanımının "oluşum" olduğu söylenebilir. Nitekim Julian Rentzsch Bildungsroman teriminin ilk ögesi olan *bildung*'un Almandaca *oluşuma* karşılık geldiğini ifade eder⁸ ki bu itibarla da oluşumun daha uygun bir karşılık olduğu çıkarılabilir.

Bildungsroman'dan bahseden ilk isim Karl Morgenstern adlı estetik profesörüdür. Morgenstern, terimi ilk olarak, 1810'da verdiği bir konuşmada Friedrich Maximilian von Klinger'in romanlarını tanıtmada kullanmıştır.⁹ Türün ilk örneği olarak ise Goethe'nin *Wilhelm Meister'in Çıraklık Yılları* adlı eseri kabul edilir. Bu nedenle de Bildungsromanın tipik özellikleri çizilirken Goethe'nin başkahramanı Wilhelm Meister'in yaşamı ve özellikleri üzerinden gidilir. Bildungsroman için belirleyici olan başkahramanın çoğunlukla çocukluktan başlayarak bir olgunlaşma süreci geçirmesidir. J. Rentzsch'e göre türün en önemli belirtisi ise romanın başkarakterinin çevresiyle, toplumla ilişkisi, hesaplaşması ve deneyimlerinin sonucu olarak

Dergisi, (6), 1978, 239-245; Petru Golban, "An Attempt to Establish a Bildungsroman Development History: Nurturing The Rise of a Subgenre from Ancient Beginnings to Romanticism". *Humanitas*, 5, (10), 2017, 111-141.

⁴ Mihail Bahtin, *Söylem Türleri*, Metis, İstanbul 2016, 25.

⁵ Gürsel Aytaç, *Edebiyat Yazıları I*, Gündoğan Yayınları, Ankara 1990, 276.

⁶ Jale Parla, *Don Kişot'tan Bugüne Roman*, İletişim Yayınları, İstanbul 2018, 259.

⁷ Ömer Faruk Huyugüzel, *Eleştiri Terimleri Sözlüğü*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2018, 86.

⁸ Julian Rentzsch, "Oluşum Romanı Olarak Huzur", *Bir Güneş Avcısı: Ahmet Hamdi Tanpınar*, Ed. İbrahim Şahin vd., Doğu Kütüphanesi, İstanbul 2018, 321.

⁹ Nihan Simge Soyöz, *Cumhuriyet Öncesi Türk Edebiyatında Kadın Oluşum Romanı*, Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2016, 19-20.

zihinsel bir gelişimden geçmesidir.¹⁰ Dikkat edilmesi gereken nokta şu ki kronolojik bir anlatı olan Bildungsroman'da sözü edilen gelişim yalnızca bireysel olmadığıdır. "Ortaya çıkan ilk örnekleriyle klasik bir Bildungsroman için gençlikten olgunluğa uzanan bir yolculuğu imleyen ve bireysel özlemleriyle toplumsal uygunluğun gerekliliklerini uzlaştırmaya çalışan bir başkahraman üzerine yoğunlaşan bir türdür denilebilir."¹¹ Genellikle çocukluk veya gençlikte başlayan yolculuk, yetişkinliğe kadar çeşitli aşamalardan geçerek olgunluğa varır.

Klasik Bildungsroman'da kahraman anlatının başında genelde bir kayıp yaşar; söz konusu kayıp bir ölüm veya ayrılık olabileceği gibi bir duygunun yitimi de olabilir. İkinci aşamada yolculuk başlar ve kahraman sorularının cevabını bulmak, dünyayı veya yaşadıklarını anlamlandırmak için manevi bir yolcuğa çıkar. Üçüncü aşamada çıktığı yolculuktan kaynaklanan bir çatışma yaşanır; kahraman kendi idealleriyle toplumun mevcut anlayışı arasındaki farkı görür ve onunla çatışır. Son aşamada kahramanda önemli bir değişim ve psikolojik bir olgunluk görülür; artık toplumun değerleriyle uzlaşmış, ona uyum sağlamıştır. Bu uyum, herkeste aynı olmaz ve bazen gerçekleşmez. Bildungsroman'da önemli olan kahramanın büyümesi, başka bir deyişle, yaş alması değildir, bunun yanında, manevi bilinçlenme ve kültür de hayli önemlidir.

Kahramanın belli bir aşama katetmesi türün dinamik bir yapıya sahip olduğunu gösterir. Bahtin de bu dinamik yapının kurgu içindeki rolüne dikkat çekmiş ve bu tip romanlarda kahramanın imgesine statik bütünlüğün aksine dinamik bütünlük verildiğini ve bizzat kahraman ve karakteri bu tip romanın denkleminde bir değişkene dönüştüğünü belirtir.¹² Kahramandaki bu değişiklikler olay örgüsü bakımından önem kazanır ve böylelikle olay örgüsünün bütünü yeniden değerlendirilip yapılandırılır.

Bildungsroman ile ilgili üzerinde durulması gereken bir diğer husus ise onun, özellikle de Almanya'da, oluşum veya gelişim kadar eğitimle de ilintili olduğudur. J. Rentzsch bir taraftan bu roman türündeki eğitim meselesine değinirken bir taraftan da türün belli bir misyona sahip olduğunu dile getirir.

¹⁰ Julian Rentzsch, "a.g.m." 321.

¹¹ Nesrin Esen, "Bildungsromanlarda Kahramanın Sonsuz Yolculuğu", *Söylem Filoloji*, C.8, S.2, 2023, 467.

¹² Mihail Bahtin, *a.g.e.*, 28.

Ona göre Alman edebiyat biliminde oluşum roman türü içinde hep bir eğitim bileşeni aranmaktadır. Aydınlanma sonrası eğitim anlayışı, bireyin toplum ve devlet normlarından bağımsız gelişimini amaçlar. Sözü edilen oluşum ve eğitim hususu roman türünün konularını teşkil eder ve okura da bir katkı yapması beklenir. Daha açık bir ifadeyle bu roman türünde didaktik amaçlar da güdülmektedir. Anlatıcının, baş karakterin gelişimi üzerinden okuruna aktarmak istediği bir misyonu vardır.¹³

Bu misyon, ilk romanlardan itibaren farklı şekillerde görülmektedir. Bildungsroman'ın önemli örnekleri arasında sayılabilecek *Görünmez Adam*, *Büyük Umutlar* veya *Wilhelm Meister'in Çıraklık Yılları* gibi eserlerin hemen hepsinde bir misyon ile birlikte ortak olan başka bir şey daha vardır; o ise hepsinin kahramanının erkek olmasıdır. Ne var ki türün ilk örneklerinin çoğunun başkahramanı erkektir. Oluşum romanının toplumsal tarafları olduğu hatırlanırsa erkek kahraman tercihleriyle kadınların toplumdan soyutlandıkları sonucu çabucak belirmektedir. Nitekim Elizabeth Abel, Marianne Hirsch ve Elizabeth Langland'ın hazırladıkları çalışmanın giriş bölümünde "erkek kahramanlar bile isteklerini gerçekleştirebilecekleri elverişli bir bağlam bulmakta zorlanırken kadın kahramanlar çoğu zaman herhangi bir arzu dile getirmekte bile güçlük çeker. Kadınlar için toplumsal seçenekler o kadar dardır ki, yaşadıkları çevreyi keşfetmelerine bile engel olur" diyerek kadınların çok katı bir kısıtlamadan ve mutlak bir durağanlıktan mustarip olduklarını dile getirir.¹⁴

1960'lı yıllardan sonra, yani ikinci dalga feminizmle birlikte, kadının toplumsal pozisyonunun, rollerinin ve haklarının tartışmaya açılmasıyla kadın hakları adına birçok kazanım elde edilmiştir. E. Kleinbord Labovitz,¹⁵ Marianne Hirsch ve Laura Sue Fuderer gibi isimler gibi feminist edebiyat eleştirmenleri de söz konusu iklimin rüzgârıyla olgunlaşma sürecini kadın kahramanlarla tamamlayan Bildungsroman'lar için "kadın Bildungsroman"

¹³ Julian Rentzsch, "a.g.m", 321.

¹⁴ Elizabeth Abel, Marianne Hirsch ve Elizabeth Langland, ""Introduction", *Voyage In: Fictions of Female Development*, ed. Elizabeth Abel, Marianne Hirsch ve Elizabeth Langland, Press of New England, Hanover and London 1983, 7.

¹⁵ Esther Kleinbord Labovitz, *The Myth of the Heroine: The Female Bildungsroman in the Twentieth Century*, Peter Lang, New York 1986.

terimini kullanmışlardır.¹⁶ Bu tür oluşum romanlarında kadınlar üzerinde ataerkil toplumun baskısı hissedilmektedir. Kadın kahramanlar oluşumlarını erkeklere kıyasla çok daha güç bir şekilde tamamlarlar. Nihan Simge Soyöz, kadın oluşum romanlarının “çıraklık” ve “uyanış” olarak iki türe ayrıldığından söz eder. Çıraklık anlatısı kronolojik ve çizgisel olup erkek bildungsromanı taklit eder ve olgunlaşma adımlarını erkeklerin izlediği sıraya göre atarlar. Uyanış anlatıları ise genelde evlilik bağlarının kopuşu ile başlar ve kaotik bir gelişimi içerir.¹⁷

Kadın Bildungsroman’larında çıraklık anlatısının daha yoğun olduğu söylenebilir. Ne var ki bunlarda kadınlar patriyarkanın da etkisiyle, genellikle, erkekler gibi toplumsal uzlaşıya varamazlar. Onlar, “değişken duyguları, arzuları, hayal kırıklıkları, acıları ve toplumsal engellere karşı verdiği mücadeleler sonucunda toplumsal olan her şeyden kopmayı tercih ederek”¹⁸ bireysel bir olgunlaşma yoluna giderler. Seray Şahiner’in *Vatan Millet Samatya* romanında da durum biraz böyledir. Roman çok yoğun bir biçimde toplumsal temeller üzerine oturtulmuştur. 1970’li yılların Türkiye’sinde başlayan hikâye 1990’lara kadar devam eder. Bu sürede çok şey değişir fakat kadın kahramanda, toplumsal ölçüde, bu yoğunlukla bir farklılık olmaz. O, daha çok bireysel bir gelişim gösterir. Romanda Melek’in yaşamöyküsü ve gelişimi çocukluktan ebeveynliğe kadar izlenebilir durumdadır ve çocukluk ile yetişkinlik arasındaki fark belli nedenlere bağlıdır.

Bu itibarla, çalışmada önce romanın kurgusal yapısı açıklanacak ve daha sonra da *Vatan Millet Samatya* adlı roman kadın Bildungsroman’ı çerçevesinde okunacaktır. Çalışmada ele alınacak varsayımlar mezkûr romandaki başkahramanın özellikle “çıraklık anlatısına” daha yatkın olduğu ve daha çok bireysel bir oluşum gösterip, erkeklerde olduğu gibi başarılı bir toplumsal uzlaşıdan uzak kaldığıdır. Bu durum, Bildungsroman’ın yapısında var olan okura katkı yapma misyonunda kadınlığın söz konusu yıllarda ve

¹⁶ Laura Sue Fuderer, *The Female Bildungsroman in English: An Annotated Bibliography of Criticism*, Modern Language Association of America, New York 1990, 1.

¹⁷ Nihan Simge Soyöz, *a.g.e.*, 31.

¹⁸ Evşen Mercan, *Tezer Özlü’nün Çocukluğun Soğuk Geceleri ve Yaşamın Ucuna Yolculuk Romanlarını Öz-Anlatımlı Kadın Bildungsromanı Olarak Okumak*, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2009, 10.

hatta bugünde yaşadığı problemleri gözler önüne sermesi ise elde edilmesi amaçlanan bir diğer bulgudur.

1. Üç Kuşak, İki Çocuk, Bir Şehir: *Vatan Millet Samatya*

Seray Şahiner, *Vatan Millet Samatya*'da farklı seslere, farklı ideolojilere, farklı dönemlere ve farklı dillere sahip çoksesli bir yapı kurmuştur. Roman, daha önce de ifade edildiği üzere, bir ailenin üç nesil hikâyesini anlatır. İlk kuşak romandaki ailenin büyükleridir. Onların hikâyesi çok fazla anlatılmaz; onlar, bugünkü davranışlarıyla geçmişi yansıtır. İkinci kuşak Fidan ve Selman çifti ve onların üç çocuğudur. Bu üç çocukta en küçüğü Melek, romanın büyük bölümünde anlatıcı durumundadır ve okur, daha çok onun hikâyesini takip eder. Üçüncü kuşak ise Melek'in büyüüp evlenmesiyle kurduğu ailedir. Burada anlatıcı Melek'in kızı İnci olur. Şahiner, romanı hep bir çocuk gözüyle anlatmıştır. Bu nedenle de politik ve toplumsal olaylara pek fazla değinilmez çünkü bunlar bir çocuğun gündemine alabileceği türden gelişmeler değildir.

Çocukların hikâyesi ise hayli trajiktir. Melek, otoriter ve sevgisiz bir annenin yönetiminde korkunç bir çocukluk geçirmiştir. Öyle ki hiç sevilmemiş, hep itilmiş ve pek çok şeyden mahrum bırakılmıştır. Ona duyulan sevgisizlik okula, arkadaşlık ilişkilerine, özetle, hayatın tüm sinir uçlarına yayılmıştır. Melek, yetişkin olup evlendiğinde annesi gibi olmamak için çırpırır. Kızını sever fakat kızına iyi bir annelik edemez. Ayrıca annesinin yerini kocası almıştır ve bu defa da onun baskısı altında kalır. Hatta kızını, bir özgürlük bileti olarak kullanır; kocasının yasaklarını kızına tanıyan ayrıcalıklarla aşar. İnci ise birbiriyle anlaşılamayan ve farklı dünyalara ait iki insanın çocuğu olarak çok şanssız bir hayat sürer. Melek, annesinin zıttı olmak isterken kızının kâbusu olur. Kocasını ise en az bir çocuk gibi ilgi ister, alamadıkça hırçınlaşır.

Romanın üç farklı katmanı, başka bir deyişle, hikâyesi vardır. İlk sırada çocukların veya kuşakların hikâyesi gelir. İkinci sırada semtteki kadınların hikâyesi vardır. Şahiner, bu hikâyelerde toplumsal cinsiyet eşitsizliğine ve kadının herhangi bir biçimde adıyla, haklarıyla ya da benliğiyle değil de bedeniyile veya toplumun belirlediği kurallar çerçevesinde inşa edilmiş bir ahlak ve namus düşüncesiyle idrak edilmesini yansıtır. Üçüncü katmanda ise

şehrin hikâyesi vardır. Şehir, kentsel dönüşümle tanışır ve insanlar gibi zamanla o da değişir. Yıkımlar olur, gelenekler bozulur, aileler dağılır.

Seray Şahiner bu romanda mizahı çok güçlü bir biçimde kullanır. Melek, sevgisiz ve baskıcı bir annenin egemenliğinde çok kötü bir çocukluk geçirmesine rağmen mizahla hep iç içedir. Okulda, sokakta ya da gönderildiği herhangi bir yerde hep tek başına kalan Melek, her türlü olumsuzlukla başa çıkabilmeyi ve bunları gülünçleştirebilmeyi başarmıştır. Bu, yazarın karakterleri inşa ederken ona verdiği güçlerden biridir. Metnin dili, metnin dramatize edilmesinin, bir noktada, önüne geçen ve tüm yaşananları olağanlaştıran önemli bir unsurdur.

Vatan Millet Samatya'da Şahiner'in dil üzerine titiz bir biçimde durduğu anlaşılmaktadır. Melek, çocukluğunu 1970'lerde yaşamış bir karakterdir. Bu dönemde hızlı ve dengesiz kapitalistleşmenin de etkisiyle kendilerini farklı yollarla ifade etmek isteyen aşırı uçlar oluşmuş, ideolojik söylemler veya kimlikler sağ, sol, İslamcı veya milliyetçi olarak ayrıştırılmıştır.¹⁹ Romanda özellikle de inançsal farklılık açıkça görülmektedir. Melek ve ailesi alevidir ama alevi olduklarını söylemesi yasaktır. Bu husus dönemin ruhuyla örtüşür. Öte yandan, dönemin en önemli özelliği de radyonun yaygın ve baskın iletişim aracı olmasıdır. Ayfer Tunç'un da ifade ettiği üzere televizyondan önce hayat radyoyla yaşanır, saatler radyoya göre ayarlanır, ülkede ve dünyada olup bitenler radyodan öğrenilirdi. Radyo, içten taşan tüm seslerle hayatı zenginleştirerek insanlara dünya denen kocaman bir yuvarlağın üzerinde yaşadığını hatırlatmıştır.²⁰ Melek de herkes gibi dünyayı radyodan öğrendiği için kullandığı dil de ona göre şekillenmiştir. O, her şeyi detaylandıran, her ayrıntıya giren ve çok güçlü bir dile sahiptir. Sözelimi Melek, hazine olayını anlatırken veya Güneş Ablanın hikâyesini aktarırken epey detaylı cümleler kurar. Onun anlatımı bir radyo oyununu çağırıştır; her görüntünün, hareketin, gülüşün veya acının bir sesi vardır.

Onun kızı, İnci, ise çok kanallı televizyon kuşağına denk düşer. Halk gördüğüne inanır düşüncesiyle televizyon radyonun yerini artık tümüyle almıştır. Nurdan Gürbilek, 80'lerin önceki kuşaklardan farklılaştığını, bu

¹⁹ Murat Belge, "Türkiye'de Günlük Hayat", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C.3, İletişim Yayınları, İstanbul 2002, 846.

²⁰ Ayfer Tunç, *Bir Mâniniz Yoksa Annemler Size Gelecek: 70'li Yıllarda Hayatımız*, Can Yayınları, İstanbul 2018, 95.

dönemin kendine has bir dili olduğunu ifade eder ve bunu yaparken de dille olan ilişkimizi de kökünden değiştirdiğini vurgular. 80'ler, tanındıklığı ya da yaşanmışlığı tümüyle dışlayan keyfi bir dili yaşar kılabilmiştir.²¹ Söz konusu keyfiliğin oluşmasında televizyonun ve gelişen reklamcılığın da önemli payı vardır. Ayfer Tunç; televizyonu, kardeşi doğunca ihmal edilen büyük çocuğa benzetip onun şımarık, kaprisli ve çok çekici olduğunu söyler.²² Bu defa renkli, daha az anlatım fakat gösterişli bir dil vardır. İnci de ilgi bekleyen bir çocuktur. Görünen o ki Şahiner'in dikkati yalnızca bir hikâye anlatmak değil, nasıl anlatmak üzerine de epeyce kesilmiştir. Bu açıdan yazarın, bir romancının düşünmesi gereken en temel meselenin üzerinde titizlikle durduğu anlaşılmaktadır.

Bununla birlikte bütün hikâyeyi çocuklar üzerinden anlatmak, dönemi çocuklarla birlikte yaşamak ve bunu çocuk duyarlılığıyla vermek de epey güç bir iştir. Şahiner bunun altından da başarıyla kalkmıştır. Şehrin dönüşümü veya siyasi meseleler diğer dönem romanlarına kıyasla yok denecek kadar az anlatılmışsa da dönemin şartları ve şehrin değişimi gayet net bir biçimde ortaya konulmuştur. Zaten Şahiner'in elde etmek istediği de budur: O, bu romanında, ebeveynlerin çocukların hayatları üzerindeki etkilerini ortaya koymak ve doğan travmaların yetişkinlikte yitmediğini, aksine, bir sonraki kuşağı etkilediğini göstermenin peşindedir. Melek, çocukluğu elinden alınan bir kahramandır ve büyüyüp anne olunca, istemeyerek de olsa, o da kendi çocuğunun hayatını elinden alır.

2. Kadın Bildungsroman'ı Olarak *Vatan Millet Samatya*

Vatan Millet Samatya romanında kadın Bildungsroman'ının özellikleri görünmektedir. Romanda Melek'in gelişimini iki şekilde ele almak gerekir. İlk çocukluk ve ilk gençlik döneminde otoriter ve sevgisiz bir anne karşısında hayatta kalmak için verdiği mücadele sürecinde gerçekleşir. İkincisi ise buna bağlı olarak evlenip kocasının evinde gittiğinde yaşanır. Bu itibarla Melek'in gelişiminin iki katmanda gerçekleştiği söylenebilir.

İlk katmanda Melek, yukarıda da ifade edildiği üzere, yetişkin kadınlığa giden süreçte kuvvetli bir anne otoritesi ve buna bağlı olarak sevgisizlikle

²¹ Nurdan Gürbilek, *Vitrinde Yaşamak*, Metis, İstanbul 2001, 25.

²² Ayfer Tunç, *Bir Mâniniz Yoksa Annemler Size Gelecek: 70'li Yıllarda Hayatımız*, 103.

mücadele etmek zorunda kalmıştır. Roman, “*annem üzerine bir toz serpmiş ve ben görünmüyorum*”²³ cümlesiyle başlar. Melek, annesi tarafından önemsenemeyen, sevgi gösterilen bir çocuk değildir. Romanın başında Melek’in öğretmeninin okulu değişir ve yatalak annesine bakması için Melek’i düşünür. Annesi, küçücük bir kız çocuğunu yatalak bir kadının yanına, üstelik daha önce kendisinin dahi hiç girmedığı bir eve işçi olarak gönderir. Melek’in fikri sorulmaz, düşünceleri hiç önemsenmez. O ise bunun haksızlık olduğunu düşünür:

“Anne iyi de benim elmam ilk kızaran elma! Kırmızı kurdelesini ilk takılan da benim, sınıf birincisiyim, karnem hep beş diye bağırarak istiyorum ama para bana kalır, lastik ayakkabıları sobada yakarım diye düşünüp durumu kabulleniyorum.”²⁴

Görüldüğü üzere Melek, sınıf birincisi olarak bunu kendine reva görmez, bunun yanında, fakirlikten de utandığı ve paraya da ihtiyacı olduğu için kabul eder. Gerçi, kabul etmemek gibi bir şansı da yoktur. Ümran Teyze, öğretmenin annesi, görece daha merhametli olsa da Melek, yaptığı işten nefret eder çünkü ne umduğu gibi parası ona kalır ne de evin şartları çekilir gibidir. Sözelimi yemek yemesi yasaktır. Öğretmenin kızına ısıtılan salçalı makarnadan canı çok istese de yiyemez. Başka bir gün, bir arkadaşıyla gelir bu eve ve bir şeyler atıştırırlar. Öğretmeni onu annesine şikâyet edince azar yer. Melek, kendisinden yemek sakınılan bu evde öğretmenin kocası tarafından tacize uğrar. Bu yaşadıkları Melek’e çok ağır gelir ve annesine daha çok gücendir:

“Annem benimle gelmedi o eve hiç, bari kızının nereye hizmetçi verdiğini öğrenseydin aslan anneceğim benim. Koskoca öğretmen diye düşündü herhalde. Sabahtan akşama kadar arkadaki yatak odasında yatan işsiz adamdan da haberi yoktu sanırım, vardıysa da evde yatalak kaynanası varken bir şey olmaz demiş olabilir.

Ben anneme o gün küstüm. İnsan annesine küsünce bir daha çocuk olamıyormuş. Anneme o evle ilgili hiçbir şey anlatmadım, o da sormadı zaten.”²⁵

²³ Seray Şahiner, *Vatan Millet Samatya*, Doğan Kitap, İstanbul 2025, 7.

²⁴ Seray Şahiner, *a.g.e.*, 8-9.

²⁵ Seray Şahiner, *a.g.e.*, 9.

Fidan Hanım, Melek'in annesi, annelik görevini yapmaktan çok uzaktır. Nitekim Melek'in ironik bir dille "aslan anneciğim benim" ifadesi de bunun altını çizer. Sekiz yaşında bir kız çocuğuna yüklenen bu görev, onun erken olgunlaşmasına neden olur: *"Sekiz yaşında sır tutmayı, umursamayınca umursamamayı... Ben ne öğrendiysem hepsini o eve hizmetçi girdiğim gün öğrendim."*²⁶ Oysa o, sıklıkla görülmek, diğer bir deyişle fark edilmek ister. Örneğin okul, aşı gününde tatil edilince öğretmeninin evine gitmek istemez. O gün çocuk olmak isteyen Melek, nazlanır ama annesi pek umursamaz.

Buna karşın annesi, onun dışında herkesi görür ve fark eder. Ondan sakındıklarını –buna sevgi de dâhil– başkalarına vermekte pek cömerttir. Örneğin 23 Nisan etkinliğinde dayısının kızı şiir okuduğunda büyük ilgi görür. Melek de onu kıskanır ve onu indirip kendisi sehpanın üstüne çıkar ve şiirini içli içli okur. Aynı ilgiyi göremez, onu kimse alkışlamaz. Annesi ise kulağından tuttuğu gibi onu sehpadan indirir. Melek, yine de şiir okumakta ısrarcı olunca "kafam şıştı" deyip susturur. Yeğenine gösterdiği hoşgörüyü kızına göstermez. Üstelik bu ayrımcılık yalnızca manevi boyutta değil, Melek için hayli önemli olan, maddi boyutta da yapılır. Annesi, ondan her şey sakınıp çalıştığı parayı bile vermezken aynı yeğenine tören hediyesi olarak gelinlik alır. Melek için bu çok büyük bir yıkım olur: *"Yahu bana önceki 23 Nisan'da üç kuruş kostüm parası vermedi. Ayı oldum koskoca Vatan Caddesi'nde. İyice gıcık oldum kuzenime de anneme de."*²⁷

Başka bir gün, öğretmeninin evinden döndüğünde, aç bir şekilde eve gelir. Annesinin günü vardır ve kadınlar daha dağılmamıştır. Annesi börekler açmış, kek yapmış, sofraya patates salatası ve mercimek köftesi de koymuştur. Bütün bunlar, Melek'in göremeyeceği, istese de yapılmayacak şeylerdir. O gün Melek, "annem masallardaki cadı kadar cık bile annem değil" diye düşünür. Çünkü kendi çocuğuyla ilgilenmeyen kadın, misafirlerin çocuklarının üzerine titrer. Örneğin, çay sevmiyorsa süt verelim diye ısrar eder. Oysa aynı gün Melek, haliya dökülmüş pis bir makarnadan yemek zorunda kalmıştır. Melek, tüm bu yaşadıklarına çok üzülür ve bunlarla mücadelede mizahı bir savunuyu unsuru olarak kullanır. Örneğin, 23 Nisan'da ayı kostümü giymesi, bir başka deyişle, isteklerinin ve kendisinin görülmemesi onu çok fazla üzse de bunu gülünçleştirerek dışa vurur:

²⁶ Seray Şahiner, *a.g.e.*, 9.

²⁷ Seray Şahiner, *a.g.e.*, 72.

“Eve kadar nefessiz koştum. Arka odaya geçip poşeti yatağın üstüne döktüm... Aaa ayı başlığı... Bir de ayı postu niyetine tulum, kuyruğu kürkten yapılmış. Allahım ya sen ne biçim Allahsın? Prenses olmak isteyen çocuğa ayı postu verdin. Senden Allah mallah olmaz be! Allah belanı versin...”²⁸

Evde olduğu gibi okulda da görülmemeyen ve “*elması ilk kızaran benim ama kimse beni sevmiyor*”²⁹ diyen Melek, ilkokul ikiye sınıfın en başarılı fakat en sönük öğrencisi olarak geçmiştir. Başarılı olmasına rağmen yok sayılır, görülmez. Melek’e göre öğretmeni ders anlatırken de onunla göz göze gelmez, pek konuşmaz ve daha çok, kılığını beğendiği öğrencilerine ders anlatır. Melek ise onlara verilen dersten kendi üstüne düşeni alır. O, öğretmenin aklına yalnızca bakıcı lazım olunca gelmiştir. Melek, bu süreçle ilgili isyanını şöyle yapar:

“Fazilet Öğretmenim geldi. Kapıyı anahtarıyla açtı, içeri girdi. Seviyorum da ayrıca Fazilet Öğretmenimi. Sorun ona kendimi sevdiremememde. Koca sene çırpındım, defterimin kıvrılan yerlerini de ütülüyorum aferin desin diye, nafile. E beni sevmiyorsun, parmak kaldırıyorum görmüyorsun, bayramlarda ‘Ben de şiir okumak istiyorum, hem ezberledim öğretmenim’ diyorum, seçmiyorsun; annenin bokunu temizlemek için beni seçtin. ‘Maraaal prensesim’ diye bağırıyor pürneşe. Prenses uyuyor öğretmenim. Ama Külkedisi karşınızda.”³⁰

Melek’in kendini küçük gördüğü anlar çoksa da kendini yücelttiği zamanlar da vardır. Bu ironik anlar, genellikle var olmak istediği, fark edilmek istediği zamanlarda yaşanır. Sözelimi öğretmeni dersi ona anlatmasa da üstüne düşeni aldığı anda “çok zekiyim canım” diyerek kendini şımartır. Melek, zeki olduğunu ya da parlak olduğunu ifade ettiği bu anlarda eksikliğin üstünü kapatmaya çalışır. Aslında aynı iltifatı öğretmeninden duymak ister, duyamayınca da kendisi yapar ve görülmemekle bu şekilde başa çıkmaya çalışır.

Melek söz konusu görülmemeyi, çocuk aklıyla, yoksulluğuna bağlar. Annesinin elinden çıkma önlüğü adı, siyah satenle keten karışımı bir

²⁸ Seray Şahiner, *a.g.e.*, 32.

²⁹ Seray Şahiner, *a.g.e.*, 7.

³⁰ Seray Şahiner, *a.g.e.*, 12-13.

kumaştan dikildiği için iki yıla kalmadan griye çalmıştır. Melek için bu, bulunduğu sınıfın en alt sınıftan talebesi olmaktır. Annesi önlüğünü beşinci sınıfa kadar giyebilsin diye beş beden büyük dikmiştir. “İç dünyam 1. sınıfa sığmıyor ama önlüğüm 5. sınıf”³¹ diyen Melek’in defteri, çantası, cetveli hep banka logoludur. Babasının çalıştığı bankanın ayaklı reklam tabelası gibi dolaştığını düşünen Melek, bu yoksulluğun altında ezilir. Bu nedenle annesi kuzenine gelinlik hediye edince öfkelenir. Nitekim iyi kıyafet, güzel bir defter onun için görülmenin önündeki en büyük şartlardan biridir.

O, arkadaşları tarafından sevilmez, daha doğrusu, onu seven çok az arkadaşı vardır. Sınıfta yapılan çoğu etkinlikte aranan, davet edilen bir kişi değildir. Bu nedenle ikinci sınıfa başladığında Elazığ’dan göçen Gülperi adlı bir kızla arkadaş olduğunda çok mutlu olur ve defalarca ona “Arkadaşız değil mi?” diye sormak zorunda hisseder. Öylesine itilmiş ve görülmemiş ki birisi tarafından kabul edilince bunu kolayca kabullenmez ve kendi içinde birtakım şüphelerle birlikte bunu büyük bir şölen hâline getirir. Böyle anlarda yoksul olduğunu düşünmez.

Melek, aslında orta direk bir ailenin çocuğudur ama annesi ona hiçbir şeyi vermek istemez. Annenin iktidarında sevgisiz bir çocukluk geçiren Melek, birçok açıdan harcanmış, umursanmamış, kaderine terk edilmiş, yalnız bir çocuktur. Şu da var ki bedava olan şeyler dışında ona bahşedilen bir şey hemen hemen hiç yoktur ama o kendince mutlu olmanın yollarını bir şekilde bulur:

“Sokaklar benim: İncir ağaçları, Samatya bostanları, bütün sahili titreterek geçip giden trenler, deniz kenarı, midyeler, köprü altları, köprü üstleri benim. ‘Cüneyt Arkın geldi!’ diyorlar, koşuyoruz artist görmeye. Pazar günleri Sigrota Hastanesi’nin önünden ayrılmıyorum. Çünkü orada, uçan baloncuklar oluyor. Ziyaret saati bitene kadar bütün balonlar benim. Çocuğuna balon alanlar baş düşmanım, balonlarım eksiliyor. Sonraları kâğıt kalemle gitmeye başlıyorum hastane önüne. Mutlu olmaya kararlıyım. Satılan balonları bir sıraya yazıyorum, çizgiyle ayırdığım diğer sıraya da balon fiyatını. Bana alınmış saydığım balonların rengini, kaç balonum olduğunu, benim için harcanan parayı hesaplayıp sonucu kaydettikten sonra

³¹ Seray Şahiner, *a.g.e.*, 7.

Samatya'nın en mutlu, en sevilen çocuğu olarak hastaneden ayrılıyorum.”³²

Melek'in doğup büyüdüğü aile de güçlü ilişkilere sahip değildir. Annesi abisi ve ablasına da aynı şekilde yaklaşır. Sözelimi onları da çalıştırır ve onların da parasına el koyar. Babası bütün bu yaşananlara sessiz kalıp tüm yetkiyi annesine verir. Daha önce de ifade edildiği gibi babalar, içinde bulunduğu siyasi şartların birer özeti gibidirler. İlk baba, yani Melek'in dedesi tek parti dönemi insanıdır. Bu nedenle de asla sözünün üstüne söz söylenmez, eylemleri sorgulanmaz. Kaldı ki o da bunlara açık değildir. Melek ve ailesi Millet Caddesi'ne taşındıklarında dedesiyle yaşamaya başlarlar. Melek dedesinden bahsederken “salonun baş köşesindeki çift kişilik padişah yatağında” yattığını söyler; böylece hem dedesinin ait olduğu döneme, daha doğrusu doğup büyüdüğü döneme atıf yapar hem de onun evdeki gücünün bir özetini sunar.

Buna karşılık Melek'in babası ise askeri vesayet dönemini yansıtır. Asıl güç olarak beliren baba figürü, çok güçlü bir ataerkil yapıyı kurgular. Kate Millet, aileyi ataerkil düzenin temel taşlarından biri olarak görür. Ona göre aile, ataerkil devletin küçük bir modelidir çünkü ataerkil devlet, aile reisi üzerinden sistemini kolaylıkla işler hâle getirebilmektedir. Bu nedenle de aile, devlet ve toplum birbirinden bağımsız değildir.³³ Melek'in babası da yaşadığı zamanın insanıdır. Onun aile reisi olduğu ev, 12 Mart Türkiye'sinin prototipidir. Melek'in babası da evdeki iktidarı anne olarak bellemiştir. Kendince eve ekmek getirip ihtiyaçları gidererek üstüne düşeni yapmaktadır. Esasen bu tablo ataerkil bir aile yapısının üstü kapalı bir resmiidir.

Romanda toplumsal cinsiyet olgusu çok net şekilde vurgulanır. “Toplumsal cinsiyet, toplum mensuplarının erkek ve kadını konumlandığı yeri ifade etmektedir. Bu kavram ikilisi, bireylerin kadın ve erkeğe dair kategorik tanımlarının çerçevesini çizen bir dizi şematik göstergeye sahiptir.”³⁴ Vanessa Baird ise bu göstergelerin kültürel, psikolojik

³² Seray Şahiner, *a.g.e.*, 8.

³³ Kate Millet, *Cinsel Politika*, çev. Seçkin Selvi, Payel Yayınları, İstanbul 1987, 61.

³⁴ Ejder Ulutaş, “Ataerkillik”, *Toplumsal Cinsiyete Farklı Yaklaşımlar*, Ed. Mehmet Fathi Işık, DBY, İstanbul 2022, 32-33.

ve tarihsel olduğunu belirtir.³⁵ Baba, evin maddi yükünü çoğunlukla o çeker ve çocukların manevi ihtiyaçları, bireysel gelişimleri tümüyle anne üzerine yıkılır. Burada baba, askeri bir yönetim gibi durur ve güvenliği sağlayıp yaşam alanı açar. Yerine atadığı anne ise yaşamın olağan akışını düzenler.

Öte yandan romanın kimi bölümlerinde asıl gücün baba olduğunu gösteren izler vardır. Sözelimi Melek, işlediği bir suç nedeniyle bir eve kapatılır ve akşam yemeğine geç kalır. Çok acıkmıştır ve yemeğin hayalini kurar. Ablasının masayı kurduğunu hayal eden Melek, babasının kızıp “nerde bu kız diye” soracağını, annesinin de “mecburen” onu arayacağını söyler. Burada önemli olan babasının kızacağını ve annesi üzerinde baskı kuracağını bilmesi ve kendisini aramaya babasının değil de annesinin çıkacağını söylemesidir. Bu ifadeler, asıl gücün kimde olduğunu ortaya koymak için yeterlidir. Cansu Uman, Seray Şahiner’in romanlarında, özellikle de *Antabus* ve *Ülker Ablâ*’da, babanın namus ve ahlak kuralları çerçevesinde kızına uyguladığı baskı ve şiddetin önemli yer tuttuğundan söz eder.³⁶ Aslında aynı şey burada da vardır ama daha çok anne üzerinden yürür. Anne, babanın gölgesinde bir iktidar sürmektedir ve iktidarını psikolojik, ekonomik ve fiziksel şiddetle sağlamaktadır. Annenin iktidarında “şiddet, sorunları ortadan kaldırmak için değil, sorunlar hakkında kimin dediğinin geçerli olacağını belirlemek için vardır.”³⁷

Şiddet, Melek’in dünyasında yoğun olarak vardır ama bunlar içinde onu en çok yaralayanı hiç kuşkusuz psikolojik olanıdır. Şiddet suçları içerisinde en sık rastlanan ve en zor tanı konulan şiddet türü, psikolojik şiddettir. Diğer şiddet türlerinde olduğu gibi psikolojik şiddetin de mağdurları çoğunlukla kadınlar, yaşlılar ve çocuklardır. Şiddetin öznesi ise çoğunlukla yakın olarak nitelendirilen kişiler olur.³⁸ İhmal, psikolojik şiddetin söz konusu olduğu davranışlardan birisidir. Bu romanda Melek, annesi tarafından ihmal edilmiştir. Bu ihmal onda travma yaratmış ve depresyonun doğmasına neden

³⁵ Vanessa Baird, *Cinsel Çeşitlilik: Yönelimler, Politikalar, Haklar ve İhlaller*, çev. Hayrullah Doğan, Metis Yayınları, İstanbul 2004, 116.

³⁶ Cansu Uman, *Seray Şahiner’in Eserlerinde Cinsiyetlendirilmiş Toplum Eleştirisi*, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli 2022, 57.

³⁷ Polat S. Alpman, “Şiddetin Üç Hâli: Devlet, Düzen, Yurttaş”, *Düşünen Siyaset*, S. 32, 2016, 81.

³⁸ Yasin Yavuz, *Şiddet Estetiği: Türk Romanında Söylem, Kurgusal İşlev ve Ontik İzlekler (1960-1980)*, Bengü Yayınları, Ankara 2025, 40.

olmuştur. Öyle ki yaşamak onun için sonunu kestiremediği dipsiz bir kaygıdan başka bir şey değildir. Melek bu kaygıyla mücadelede de çok başarılı değildir, giderek bunılır ve sık sık ölümü düşler: “*Kimsem yok Allahım. Dünyada bunlar yok sayıyor beni, gökyüzünde sen. Allahım beni öldür ki sana inanayım.*”³⁹

Dayak, taciz ve yoksullukla birlikte hakir görülen Melek için travma sonrası stres bozukluğu ve depresyon şaşırtıcı bir çıktı olmaz. O, tüm yaşadıklarından kurtulmak için ölümü bir çıkış yolu olarak görür. Rita Felski, kadın Bildungsroman’larında “evlen ya da öl” ikiliğinden bahseder. Moretti ise aynı durumun bütün klasik Bildungsroman’lar için geçerli olabileceğini savunur. Çünkü ona göre bu romanlarda evlilik ve aile toplumun en küçük birimi, dolayısıyla simgesi olarak ele alındığı için kahramanın evlenmesi onun topluma uyum sağlama sürecinin tamamlandığını gösterir. Uyumun sağlanmadığı durumlarda evliliğin zıttı ölümdür.⁴⁰

Bildungsroman’da içe dönük tefekkürle olgunlaşma, özel alanla kamusal alan, doğuştan getirilen özelliklerle tecrübe sonucu kazanılanlar hep çekişme içindedir. Burada önemli olan bireyin bu çekişmeyi nasıl çözümleyeceği veya çözümleyemeyeceğidir. Bu süreç bilinçli bir şekilde gerçekleşmelidir. Bu nedenle de Bildungsroman kahramanın çocukluk veya gençlik yıllarından hemen her zaman bahsetse de asıl odak noktası bundan sonrası, yani seçimlerini yapmakta özgür olduğu yetişkinlik dönemidir.⁴¹

Melek çocukken toplumla uyum sağlayamaz ve gelişimini güçlkle sürdürür. Ölüm düşüncesi romanın önemli leitmotiflerindendir. Buna karşın Melek ölmez, ölmekten beter olur; yaşar. Bir zaman sonra büyür ve gelişiminin ikinci katmanı olan evlilik dönemine geçer. Zeliha Duran’ın da ifade ettiği gibi kadın Bildungsroman’larında dikkat çeken en önemli farklılık erkek kahramanda oluşum halkasını tamamlayan bir unsur olarak nitelendirilen evlilik kavramının kadınlar için tam tersi bir durum yaratmasıdır. Evlilikle birlikte kendisine yüklenen sorumlulukların

³⁹ Seray Şahiner, *a.g.e.*, 153.

⁴⁰ Nihan Simge Soyöz, *a.g.e.*, 33.

⁴¹ Nihan Simge Soyöz, *a.g.e.*, 145.

artmasıyla kadın, daha fazla toplumsal baskı altında kalır ve kimlik edinme süreci zorlaşır.⁴²

Romanın üçüncü bölümünde Melek, büyümüş ve evlenmiştir. Daha önce de söylendiği üzere bir kızı vardır. Melek'in ebeveynlik deneyimi, çocukluk döneminin imkânsızlıkları üzerine kuruludur. Ömer Faruk Huyugüzel, Bildungsroman'dan bahsederken kahramanın çocukluk veya gençlik çağından yetişkinliğe, olgunluğa geçiş sürecini, yaşadığı dünya içindeki yeri ve konumunun farkına vararak olgunlaşmasını anlattığını söyler ve bu romanlarda kahramanın kendi kimliğini arama, kimlik veya kişiliğini bulma yolundaki çabalarına, bu yolda yaşadığı sıkıntı ve bunalımlara yer verdiğini ifade eder.⁴³ Melek'in aile içinde ve okulda yaşadığı olaylar onun olgunlaşmasına, bir başka ifadeyle, dünya içindeki konumunun farkına varmasına sebep olmuştur. Olgunlaştığı dönemde ise geçmişte yaşadıklarının etkisiyle yaşayamadıklarını yaşatma kaygısı ağır basmış, bu eksiklik duygusu onun ebeveynlik anlayışının temelini oluşturmuştur.

Melek, annesinden göremediği her şeyi kızına göstermek ister ve onu önemser. Küçükken muhatap alınmadığı için kızının her sorusunu yanıtlamaya gayret eder. Sadece o değil; kocası da öyledir. Onlar İnci'nin her şeyi olsun diye büyük çaba gösterirler ama beceremeyip aşırıya kaçarlardı. *"Ben neyi sorsam annem babam hemen cevap verir"* diyen İnci, çocuk olmasına rağmen içki ve sigara içmiştir:

"Bazı şeyleri de daha ben sormadan anlatıyorlar. Sigara içmeyi, biliyorum. Annem verdi. 'Yerden izmarit toplayacağına benimkini iç, nasılsa tiksindir bir daha içmezsın' dedi. Tiksınmedim. Güzeldi. İçki içmeyi, biliyorum. Babam veriyor."⁴⁴

Aile, çocuk eğitimi konusunda hiç iyi değildir. Sözelimi annesi, yabancı birinden bir şey almaması gerektiğini anlatmak yerine gazeteden yabancı birinden çikolata alan beş yaşındaki çocuk tecavüze uğradı diye haber okur. İnci ailesi tarafından sevilse de annesi gibi şiddetin beşiği olan bir evde büyür. *"Bizde bir tek babam, sakar ya da unutkan değil. O her şeyi bilerek kırıp döküyor"*⁴⁵

⁴² Zeliha Duran, "Bir Oluşum Romanı Olarak Hiç", *MOLESTO: Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, C.1, S.2, 2018, 33.

⁴³ Ömer Faruk Huyugüzel, *a.g.e.*, 86.

⁴⁴ Seray Şahiner, *a.g.e.*, 189.

⁴⁵ Seray Şahiner, *a.g.e.*, 190.

diyen İnci, babasının annesine karşı şiddet uyguladığını bilir, en azından sezer. Melek, çocuk ve genç kızlığında annesinin, yetişkinlikte kocasının baskısı altında yaşar. Küçükken ölmeyi isteyen Melek, evliyken her an ölebilecek durumadır ve bu sebeple sık sık vasiyet yazar. Evlilik onun topluma uyum sağlamasının son aşamasıdır.

Lorna Ellis'e göre gelişim anlatılarının üç ortak noktaları vardır. Bunlardan birisinde kahraman topluma uyum sağlar; yani kitabın sonunda başında olduğundan daha pasif ve sessiz olurlar ve asi bireyselliklerini bir kenara bırakıp topluma veya dâhil oldukları bir başka cemaate -bu genelde ataerkil bir yapı olur- uyum sağlarlar.⁴⁶ Melek, anne veya eş olarak patriyarkal rollerle barışarak, bunları kabul ederek söz konusu uyumu, gönülsüz de olsa, sağlar. Bunda devletin azımsanmayacak ölçüde payı vardır.

Fatmagül Bertay, liberal devlette özgürlüğe ilişkin, mücadeleden kaçınan, negatif anlayışın, kadınlara uygulanan baskının gizli kalmasına yardımcı olduğunu ifade eder.⁴⁷ Gizli kalan baskı ise kadının toplumsal ve bireysel eylemlerinin, erkeğin istediği biçimde oluşmasını olanaklı kılar. Simone de Beauvoir, eril sağduyunun kendi ihtiyaçlarına uygun bir kadın profili yarattığını vurgulamak için "kadın doğulmaz, kadın olunur" der.⁴⁸ Melek, kadın olmayı ilk önce anne ve babasının ilişkisinden öğrenir. Buna göre her ne olursa olsun, dayak da yese, evde olan evde kalır. Melek de annesi gibi şiddet gördüğünde evi bırakamaz. Birkaç defa terk edip -her ne kadar sevgiyle karşılanmasa da-⁴⁹ babasının evine gitse de kocası almaya gelince eve döner. Bu davranış onun bireysel kimliğini bastırdığını gösterirken toplumsal uyumda Melek'in ödediği bedeli de açıkça ortaya koyar.

⁴⁶ Nihan Simge Soyöz, *a.g.e.*, 36-37.

⁴⁷ Fatmagül Bertay, *Tarihin Cinsiyeti*, Metis, İstanbul 2010, 50.

⁴⁸ Simone de Beauvoir, *İkinci Cinsiyet*, çev. Gülnur Savran, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2019, 13.

⁴⁹ Bu konu çok önemlidir. Melek, evi terk edip babasının evine geldiğinde hiç ilgi görmez. Aksine, sürekli hor görülür. Eskisinden farklı olarak Melek de buna karşı gelebilecek durumdadır. Ayrıca babası torununa karşı da çok kötü davranır. Onu oğlunun çocuklarına kıyasla daha aşağıda tutar, hatta torun olarak kabul etmez. Bu tavır, Melek'in büyüdüğü evin ne denli eril bir iktidara sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Daha önce de ifade edildiği gibi anne asıl gücün, yani babanın sopasıdır. Melek de bu yapının bir çıktısı olarak her ne kadar terk etse de kocası ona almaya gelince evine döner çünkü baba evi, onun için, gerekli olması durumunda dönülecek bir yer değildir.

Melek'in şiddeti bu kadar doğal karşılamasında çocukluk döneminde tanıklık ettiği trajik hikâyelerin çok ciddi bir payı vardır. Sözelimi Güneş Ablâ'nın hikâyesi buna iyi bir örnektir. Samatyalı kızlar sevdiği çocuklarla görüşebilmek için aralarında örgütlenip bir sistem kurmuş ve evlerinden çıkabilmek için türlü bahaneler bulmaktadırlar. Bunun en meşhuru birbirlerinden nakış örneği almaktır. Güneş Ablâ da aynı bahaneyle annesinden izin alıp sevdiği çocukla buluşmaya gider ama hava kararmasına rağmen geri gelmez. Ailesi onu aramaya koyulur ve nihayetinde çocuklukla birlikte bir sandala binip açıldıklarını ve sandalın devrildiği için ikisinin de boğulduğunu öğrenirler. Güneş Ablâ denizden çıkarıldığında dolsuzdur. Melek'in ifadesiyle bütün mahalle Güneş Ablâ'nın ölümünden çok dolsuz olmasına ağıt yakar.⁵⁰ Melek, bunun gibi birkaç hikâyeyle kadınların hayatlarının değil, bedenlerinin söz konusu olduğunu görür. Bu hikâyeler, Melek'in toplumsal cinsiyet rolleri etrafında özne olarak inşa edilirken geçirdikleri evrelerin önemli bir parçası olmakla birlikte toplumun talep ettiği bir biçimde kadın olmaya dair bilinçlenmesi açısından da elverişli birer kaynaktırlar. Melek'i kocası karşısında edilgen kılan hususlar arasında bu hikâyelerin de payı vardır.

Gelinen noktada Melek, şiddeti doğallaştırır ve tüm olumsuzlukları, yaşananları sessiz ve sakin bir biçimde karşılar. Bu noktada Melek'in yaşadığı olgunluğun erkeklerde olduğu gibi özgürleşme ve toplumsal başarıyla taçlanan bir olgunluk olmadığı ve taviz verip kendi arzularından vazgeçerek patriyarkal sisteme boyun eğerek gerçekleştiği söylenebilir. Ne var ki bu boyun eğiş bir mecburiyettir, yani Melek, toplumsal kabullerin dışına çıkamaz ama özünde bütün bunların yanlış olduğunu bilir ve bu sebeple de dışarıdan topluma uyum sağlamış olarak gözükse de içeride bir çatışma ve eksiklik duygusu yaşar. Zaman zaman bunu aşmanın yollarını da bulur. Sözelimi kocası onun dışarı çıkmasını, sosyalleşmesini pek istemez. Melek, kızını kullanarak istediklerine erişir. Bu noktada İnci, onun hem kızı hem de özgürlük anahtarıdır. Güneş Ablâ'nın nakış örneğinin yerini Melek'in kızı almıştır. Onun geliştirdiği tüm çözümler bireyseldir ve toplumla pek ilgisi yoktur.

Bildungsroman'da, Nihan Simge Soyöz'ün de ifade ettiği gibi, çocukluk, kahramanın kendi hayatının kontrolünü elinde tutamadığı zamanlardaki

⁵⁰ Seray Şahiner, *a.g.e.*, 44.

dışarıdan gelen kazanımlarını simgeler. Genç bireyin kimlik arayışında dengelemesi gereken en önemli öğelerden birisi de çocukluktan getirdikleridir. Ancak Bildungsroman'ın gerçek odağı her zaman çocukluktan sonrasındır.⁵¹ *Vatan Millet Samatya*'da Melek, çocukluktan sonraki dönemde çocuklukta yaşadığı sıkıntılardan hareketle annelik hakkında kanaat edinmiş, yani bir bakıma olgunlaşmıştır. Onun kızına sunmak için çaba gösterdiği hayat, çocuklukta özlemini duyduğu yaşam biçiminin bir yansımasıdır. Fakat Melek bunda başarılı olamaz çünkü iyi bir evliliğe sahip olmamakla birlikte patriyarkal sistemin dışına da çıkmakta zorlanır. Melek, toplumun ona dayattığı sisteme uyum sağlamakla birlikte içe dönük ve uçlarda, belli şeyleri kabul ederek ama onları da istediği zaman delebilecek bir çözüm getirerek yaşamayı tercih eder. Bu hâliyle o, Bildungsroman'ın en temel aşamalarından biri olan kendi yolunu çizmeyi de karşılamış olur.

S o n u ç

Vatan Millet Samatya, sevgiyi bilmeyen bir kuşağın sevgisizliği diğer kuşağa travma olarak aktarmasını anlatmaktadır. Romanda sevginin yerini baskı ve şiddet alır. Bu da travmayı doğurur; buna bağlı olarak her kuşak travmasını diğerinden miras olarak alıp onu büyötmektedir. Söz konusu mirasın izi en fazla Melek üzerinden sürölebilir. Romanda onun yetişkinlik dönemini de görmek ve gelişimini takip etmek mümkündür.

Buna göre *Vatan Millet Samatya*, kadın Bildungsroman özelliklerini barındırır. Bir kadın kahramanın çocukluktan başlayarak yetişkinlik dönemine kadar yaşadığı tüm hayal kırıklıklarını, arzularını ve beklentilerinin gerçekleşmemesi ve buna bağlı olarak da yetişkinlik deneyimlerinin şekillenmesi metni bu türde okumaya olanak tanır. Melek, çocukluk döneminden başlayarak bir yandan sevgisiz bir ailede büyöken diğer yandan anlatılan veya tanıklık ettiği hikâyelerin etkisiyle kadın olmaya dair bilinçlenir. Güneş Ablanın hikâyesinde olduğu gibi fon karakterlerin hikâyeleri Melek'in gelişmesine, kadınlığı öğrenmesine yardımcı olur. Sevgisizlik ise onun travmasıdır.

Melek'in toplum ve aileyle olan çekişmesi metni kadın Bildungsroman'ına yaklaştıran önemli bir izlektir. Melek'in olgunlaşma adımları erkeklerdeki gibi çizgisel bir biçimde ilerlemiştir. Başlangıç

⁵¹ Nihan Simge Soyöz, *a.g.e.*, 39.

evresinde, yani çocukluk döneminde hem ailesiyle hem de çevresiyle sorunlar yaşar. Bu sorunlar ona ekonomik mücadeleyi, sınıfsal farklılıkları ve sevgisizliği öğretir. Toplumun her kesimine temas eden Melek, ilk çatışmayı burada yaşar. Onun yaşadığı sorunlarla başa çıkması, diğer bir deyişle olgunlaşması, mizahın kendisine sağladığı güçle oluşur. Melek, çocukluk döneminde büyük acılar yaşamış ve hepsini mizahi bir dille anlatarak onları önemsizleştirmek istemiş, kendisini korumaya çalışmıştır. Yetişkinliğinde kızına karşı takındığı tavır, bu sıkıntıların onda büyük bir travma yarattığını ve mizahla sorunları tamamen aşamadığı ancak geçici bir süre için de olsa onları daha az görünür kıldığını ortaya koymaktadır. Melek, daha sonraki aşamada erkek kahramanlar gibi evlenir ama onlar gibi toplumsal başarı sağlayamaz çünkü hem yetiştiği hem de dâhil olduğu ortam onun daha içe dönük ve edilgen bir karakter olmaya iter.

Oluşum anlatılarının başkarakterin gelişimi üzerinden okura aktarmak istediği bir misyonu vardır. Eril değerleri yoğun bir biçimde yaşayan bir toplum üzerinde “çalışması serbest, yaşaması yasak kızların” hikâyesini anlatan bu romanın misyonu ise sevgisizliğin ve baskısının doğurduğu travmaları göstermek ve kadınlığın inşa edildiği süreçte sosyal hayatın gerisinde tutulmak ve evde belli alana, görevlere hapsolmak gibi zorlukları ihtiva ettiğini vurgulamaktır. Üstelik bu olumsuzlukların oluşmasında kadınların da payı olduğu ve asla bilinçlenmediği görülmüştür. Nitekim metindeki kadınlar arası ilişkiler, bir cemaatin bilinç kazanmasından ziyade, toplumsal kabullerin gereğine göre hayatın akıp gitmesini sağlamaya yöneliktir.

Sonuç olarak, Şahiner’in bu metni, Melek’in çocukluğundan yetişkinliğine kadar olan dönemini konu almış ve Melek’in yetişkinlik dönemindeki başarısız annelik deneyimlerinde çocukluğundaki travmaların etkili olduğunu ortaya koymuştur. Bildungsroman, bireyin yetişkinlik dönemindeki tutumları ve gelişmeleri üzerine eğilir. Melek, çocukluk dönemindeki sıkıntıların büyük bir kısmını yetişkinlik döneminde de yaşar ve hiç olmak istemediği bir insana dönüşür. Bu dönüşümde toplumsal kabullerin büyük rolü vardır. Onun en büyük kaygısı kızına iyi bir annelik yapabilmekle ilgiliyken bunda başarılı olamaz. Melek’in başarısız ebeveynlik deneyiminde içinde bulunduğu toplumun rolü olduğu ise bir başka bulgudur. O, toplumun bu baskılarına razı olsa da başarılı bir toplumsal uzlaşıdan çok uzaktır. Melek’in hikâyesi kadın Bildungsroman’ı çerçevesinde

okunduğunda kronolojik bir anlatı olmasına karşın toplumsal uzlaşmayı başarılı bir biçimde gerçekleştirememesiyle “çıraklık anlatısına” daha yakındır.

KAYNAKÇA

- ABEL, Elizabeth, Marianne Hirsch ve Elizabeth Langland, “Introduction”, *Voyage In: Fictions of Female Development*, ed. Elizabeth Abel, Marianne Hirsch ve Elizabeth Langland, Press of New England, Hanover and London 1983.
- ALPMAN, Polat S., “Şiddetin Üç Hâli: Devlet, Düzen, Yurttaş”, *Düşünen Siyaset*, S.32, 2016, 79-106.
- AYTAÇ, Gürsel, *Edebiyat Yazıları I*, Gündoğan Yayınları, Ankara 1990.
- BAHTİN, Mihail, *Söylem Türleri*, çev. Okan N. Çiftçi, Metis, İstanbul 2016.
- BAIRD, Vanessa, *Cinsel Çeşitlilik: Yönelimler, Politikalar, Haklar ve İhlaller*, çev. Hayrullah Doğan, Metis, İstanbul 2004.
- BEAUVOİR, de Simone, *İkinci Cinsiyet*, çev. Gülnur Savran, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2019.
- BELGE, Murat. “Türkiye’de Günlük Hayat”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C.3., İletişim Yayınları, İstanbul 2002.
- BERKTAY, Fatmagül, *Tarihin Cinsiyeti*, Metis, İstanbul 2010.
- DURAN, Zeliha, “Bir Oluşum Romanı Olarak Hiç”, *MOLESTO: Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, C.1, S.2, 2018, 31-42.
- ESEN, Nesrin, “Bildungsromanlarda Kahramanın Sonsuz Yolculuğu”, *Söylem Filoloji*, C.8, S. 2, 2023, s. 456-494.
- FUDERER, Laura Sue, *The Female Bildungsroman in English: An Annotated Bibliography of Criticism*, Modern Language Association of America, New York 1990.
- GOLBAN, Petru “An Attempt to Establish a Bildungsroman Development History: Nurturing The Rise of a Subgenre from Ancient Beginnings to Romanticism”, *Humanitas*, 5, (10), 2017, 111-141.
- GÜRBİLEK, Nurdan. *Vitrinde Yaşamak*, Metis, İstanbul 2001.
- GÜRLE, Meltem, *Ölümlerle Konuşmak*, İletişim Yayınları, İstanbul 2018.
- HUYUGÜZEL, Ömer Faruk, *Eleştiri Terimleri Sözlüğü*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2018.

- LABOVITZ, Esther Kleinbord, *The Myth of the Heroine: The Female Bildungsroman in the Twentieth Century*, Peter Lang, New York 1986.
- MERCAN, Evşen, *Tezer Özlü'nün Çocukluğun Soğuk Geceleri ve Yaşamın Ucuna Yolculuk Romanlarını Öz-Anlatımlı Kadın Bildungsromanı Olarak Okumak*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2009.
- MILLET, Kate, *Cinsel Politika*, çev. Seçkin Selvi, Payel Yayınları, İstanbul 1987.
- MORETTİ, Franco, *The Way of The World: The Bildungsroman in European Culture*. Verso, London 1987.
- PARLA, Jale ve Engin Akarlı, "Roman ve Toplum Sorunları". *Boğaziçi Üniversitesi Dergisi*, (6), 1978, 239-245.
- PARLA, Jale, *Don Kişot'tan Bugüne Roman*, İletişim Yayınları, İstanbul 2018.
- RENTZSCH, Julian, "Oluşum Romanı Olarak Huzur", *Bir Güneş Avcısı Ahmet Hamdi Tanpınar*, Ed. İbrahim Şahin vd., İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yayınları, 2018, s. 321-328.
- SOYÖZ, Nihan Simge, *Cumhuriyet Öncesi Türk Edebiyatında Kadın Oluşum Romanı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi, Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2016.
- ŞAHİNER, Seray, *Vatan Millet Samatya*, Doğan Kitap, İstanbul 2025.
- TUNÇ, Ayfer. *Bir Mâniniz Yoksa Annemler Size Gelecek: 70'lı Yıllarda Hayatımız*, İstanbul 2018.
- UĞUR, Veli, "Seray Şahiner'in Eserlerinde Kadınların Sınır İhlalleri", *Erciyes Akademi*, S. 36, 2022, s. 1659-1667.
- ULAŞ SERAY, Fatma, *Şahiner'in Eserlerinin Toplumsal Cinsiyet Bağlamında İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Arel Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul 2021.
- ULUTAŞ, Ejder, "Ataerkillik", *Toplumsal Cinsiyete Farklı Yaklaşımlar*, Ed. Mehmet Fatih Işık, DBY, İstanbul 2022, s. 21-42.
- UMAN, Cansu, *Seray Şahiner'in Eserlerinde Cinsiyetlendirilmiş Toplum Eleştirisi*, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli 2022.
- UYSAL KOÇ, Duygu, *Seray Şahiner'in Yapıtlarında Toplumsal Cinsiyet*, Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2021.
- YAVUZ, Yasin, *Şiddet Estetiği: Türk Romanında Söylem, Kurgusal İşlev ve Ontik İzlekler (1960-1980)*, Bengü Yayınları, Ankara 2025.